1887/16.

Vier-en-veertigste jaargang. 1 Januari 1887.

N°. 1.

CAECILIA.

ALGEMEEN MUZIKAAL TIJDSCHRIFT VAN NEDERLAND.
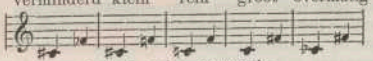
De uitgave geschiedt op den 1sten en 15den van iedere maand bij **MARTINUS NIJHOFF** te 's-Gravenhage, aan wien men alle stukken, de redactie en de uitgave betreffende, gelieve te adresseeren. Prijs *f* 1.50, fr. p. p. *f* 1.65 per kwartaal. Men abonneert zich voor den geheelen jaargang. Advertentiën worden berekend tegen 12½ cent per regel, groote letters naar plaatsruimte.

INHOUD: Is eene nieuwe benaming der kwarten en kwinten noodig? door G. H. Witte. — *Concerten, opera- en andere uitvoeringen:* 's-Gravenhage, Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Haarlem, Bergen-op-Zoom. — Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereeniging. — *Buitenlandsch nieuws.* — *Programma's.* — *Advertentiën.*
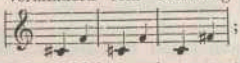
Is eene nieuwe benaming der kwarten en kwinten noodig?

In een vorig nummer der Caecilia stelt de heer G. Hamm voor, de verschillende soorten van kwarten en kwinten voortaan aldus te betitelen:
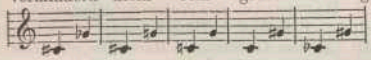
verminderd klein rein groot overmatig

kwarten:
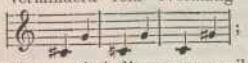
verminderd rein overmatig

in plaats van ;

verminderd klein rein groot overmatig
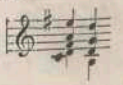
kwinten:

verminderd rein overmatig
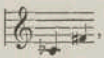
in plaats van ;

Tegen deze nieuwe uitvinding vermeen ik krachtig te moeten opkomen en geloof, dat ik daarbij al diegenen op mijne zijde zal hebben, welke grondig over de zaak nadenken. Kleine en groote seconden, tertsen, seksten en septimen zijn allen volkomen normale intervallen, dat wil zeggen seconden, tertsen, seksten en septimen zijn in den regel *of* klein *of* groot en slechts bij uitzondering kleiner dan klein (verminderd) of grooter dan groot (overmatig). Hieromtrent zijn wij het volkomen met elkander eens. Wanneer men nu echter de kwart benevens de kwint klein, en de kwart benevens de kwint groot wil noemen, dan stelt men deze intervallen als het ware op één lijn met de kleine en groote seconden, tertsen, seksten en septimen, en dat is mijns inziens geheel verkeerd. Als normale kwart kan alleen en als normale kwint alleen beschouwd worden. Kwarten en kwinten, die kleiner of grooter dan deze zijn, komen betrekkelijk zelden voor en hebben principieel eene geheel andere beteekenis; zij zijn als het ware abnorm en worden daarom met recht verminderd en overmatig genoemd.

Daarentegen valt niet te ontkennen, dat de benaming reine kwarten en kwinten zeer ongelukkig gekozen is. Men zou in plaats daarvan gevoegelijk kunnen zeggen: normale, gemiddelde of gewone kwarten en kwinten, des noods ook eenvoudig kwarten en kwinten zonder verdere omschrijving, want het woord rein heeft eene beteekenis, die hier volstrekt niet past. Werkelijk reine, dat is te zeggen acustisch volkomen zuiver gestemde intervallen komen in onze hedendaagsche practische muziek betrekkelijk veel minder voor, dan menigeen veronderstelt, en de zoogenaamde reine kwarten en kwinten zijn over het algemeen volstrekt niet reiner dan de overige intervallen met inbegrip van de verminderden en overmatigen.

Ieder piano-stemmer weet, dat hij om eene gelijkzwevende temperatuur te verkrijgen alle kwinten (2 : 3) iets te klein en alle groote tertsen (4 : 5) iets te groot moet stemmen. Ten gevolge daarvan worden alle kwarten (3 : 4) te groot, alle kleine tertsen (5 : 6) te klein, de groote en kleine heele tonen (8 : 9 en 9 : 10) onderling gelijk, de diatonische halve tonen (15 : 16), de groote chromatische halve tonen (24 : 25) en de kleine chromatische halve tonen (128 : 135) eveneens allen onderling gelijk, enz. enz. Met één woord: op onze tegenwoordige piano's en orgels zijn alle intervallen onrein met uitzondering der oktaven (1 : 2). De violist daarentegen stemt zijn instrument zooveel mogelijk zuiver, dat is te zeggen zóó, dat de 4 losse snaren 3 werkelijk reine, niet getempereerde kwinten met elkander vormen. Veronderstelt dus, dat hij de A-snaar in overeenstemming met de piano gestemd heeft, dan zullen de D- en G-snaar iets lager, de E-snaar iets hooger staan dan de piano, maar niet zooveel dat de samenwerking er onder lijdt. Dientengevolge zal een violist bijv. in de eerste positie de toonladder in D volmaakt zuiver kunnen spelen, wanneer hij de losse snaren gebruikt; de toonladder van G echter niet, omdat in den toonaard van G de kwint A-e theoretisch niet volkomen rein is, maar zwak-verminderd. Dit is ook de reden, waarom de opeenvolging van 2 kwinten hoegenaamd niet stoort in de volgende accoordverbinding:

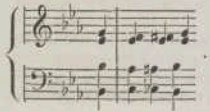
Ik dwaal echter te ver af en wil nu terugkomen op

de monsterachtige kwart , die de heer Hamm zoo welwillend in bescherming neemt. De schrijver schijnt aan dit interval eene zekere zelfstandige harmonische beteekenis te willen toekennen, welke het mijns inziens volstrekt niet heeft, want de verwantschap tusschen deze beide tonen loopt over zoovele schijven, dat zij nauwelijks meer in aanmerking komt, gelijk uit het volgende schema blijkt:

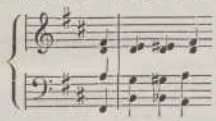
Ces cs Ges bes Des f As c Es g Bes d F a C e G b D fis A.
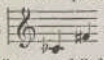
Wanneer wij nu dit vreemdsoortig product

met den muzikalen microscoop nauwkeurig willen onderzoeken, moeten wij het eerst zorgvuldig prepareeren en tevens voor goed licht zorgen. Dit geschiedt daardoor, dat wij er eenige omschrijvende, voorbereidende en oplossende tonen aan toevoegen bijv.

. De verdere onderzoeking door middel van het gehoor stuit nu echter op moeilijkheden, daar het nauwelijks mogelijk is deze tonen volmaakt zuiver voort te brengen; op de piano kan er natuurlijk geen sprake van zijn, daar alle intervallen met uitzondering der octaven, getempereerd zijn en daardoor dubbelzinnig klinken. Met 4 strijkinstrumenten zou men het des noods kunnen beproeven, maar dan liefst $\frac{1}{4}$ toon lager in den toonaard D, ter wille van de losse snaren, die gemakkelijk volkomen zuiver kunnen gestemd worden.

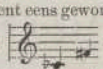

Wie waarborgt ons echter, dat de 4 heeren mathematisch volkomen zuiver spelen en dat de eerste violist bijv. niet instinctmatig f grijpt in plaats van eïs? Het doelmatigste middel zou zijn, een zeker aantal orgelpijpen mathematisch zuiver te stemmen, of wel het door Appun in Hanau vervaardigde, voor dergelijke onderzoekingen uitstekend geschikte harmonium van professor Gustav Engel in Berlijn te hulp te nemen, hetwelk voor ieder octaaf niet 12 maar 36 verschillende toetsen heeft. Wanneer de heer Hamm deze proefneming deed en op deze wijze de kwart onvervalscht te voorschijn kwam, dan zou hij waarschijnlijk uitroepen: „dat klinkt valsch, zoo heb ik het niet gemeend!" Wanneer wij daarentegen ges in plaats van fis namen, zou iedereen terstond bevredigd zijn, en inderdaad zoo moeilijk de combinatie ces, a, Es, fis te verstaan en te verklaren is, zoo gemakkelijk is de combinatie ces, a, Es, ges te verstaan en te verklaren; men kan dit accoord beschouwen òf als bestanddeel van den toonaard *Es durmoll*, overgrijpende in het gebied van den toonaard *Bes molldur*

| As ces Es ges Bes d F | a C

òf wel als bestanddeel van den toonaard *Bes molldur*, overgrijpende in het gebied van den toonaard *Es durmoll*

As ces | Es ges Bes d F a C |

Summa summarum: ik beweer, dat de door den heer Hamm opgeworpen vraag in de eerste plaats eene orthographische quaestie is en dat in het door hem aangehaalde voorbeeld de toon fis niets anders is als een gemaskeerde ges. Wanneer wij het daaromtrent eens geworden zijn, dan is ook het spookverschijnsel vanzelf verdwenen. Verondersteld echter, dat het wenschelijk mocht zijn dit interval te doopen, dan is dat nog geene reden om eenmaal bestaande, doelmatig gekozen namen te veranderen. In geval van nood zou men immers nog van dubbel verminderde en dubbel vergroote kwarten en kwinten kunnen spreken.

Ik weet niet of alle lezers mijne bewijsvoering opmerkzaam gevolgd en goed begrepen hebben, want de meeste practische musici, — met inbegrip van onze beste componisten, virtuozen en dirigenten, — zijn op het meer wetenschappelijke gebied der theorie minder goed thuis. Onze grootste meesters zijn gewoonlijk den weg gevolgd, dien hun buitengewoon sterk ontwikkeld muzikaal instinct hun aanwees. Dat nu echter datgene, hetwelk hun natuurlijk toescheen, ook inderdaad logisch is, dat moet de theorie bewijzen, wanneer zij op den naam wetenschap wil aanspraak maken. De sleutel ter oplossing van dergelijke vraagstukken is echter in de ouderwetsche harmonieleer, die van onjuiste voorstellingen en verkeerde verklaringen wemelt, niet te vinden. Wie een duidelijk begrip van een en ander wil bekomen, moet beginnen met de werken van onze grootste moderne muzikale denkers grondig te bestudeeren. Tot een definitief resultaat zijn wij op dit oogenblik wel is waar nog niet gekomen en er zijn ook enkele punten, waaromtrent de geleerden het misschien nooit volkomen eens zullen zijn, maar omtrent de voornaamste punten kan tegenwoordig toch hoegenaamd geen twijfel meer bestaan. Als uitstekende werken op dit gebied noem ik onder anderen:

M. Hauptmann. *Die Natur der Harmonik und Metrik.* (Leipzig, Breitkopf & Härtel. 1853).

Dr. A. von Oettingen. *Harmoniesystem in dualer Entwickelung.* (Dorpat & Leipzig, W. Glaser. 1866).

M. Hauptmann. *Die Lehre von der Harmonik.* (Leipzig, Breitkopf & Härtel. 1868).

O. Tiersch. *System und methode der Harmonielehre.* (1868).

Dr. Hugo Riemann. *Skizze einer neuen Harmonielehre.* (Leipzig, Breitkopf & Härtel. 1880).

Gustav Engel. *Das Mathematische Harmonium, ein Hülfsmittel zur Veranschaulichung der reinen Tonverhältnisse.* (Berlijn, Carl Habel. 1881).

Dr. Otto Bähr. *Das Tonsystem unserer Musik.* (Leipzig, F. A. Brockhaus. 1882).

Essen, 21 November 1886. G. H. Witte.

Concerten, opera- en andere uitvoeringen.

'S-GRAVENHAGE.

Eerste en tweede Diligentia-concert.

Het eerste Diligentia-concert (op 8 Dec.) gaf ten aanzien der samenstelling van het orkest menige verandering te aanschouwen. Zoowel de 1ste violen als de violoncellen waren met nieuwe medewerkenden, zelfs van uit Rotterdam, versterkt, terwijl de 2de violen deels door betere waren vervangen, deels tot eene grootere getalsterkte gebracht; de pauken waren in andere handen en men zag

ook de harp in de rij der orkest-instrumenten geschaard. Die gewichtige wijzigingen, ter verkrijging van een beter geheel aangebracht, misten haar doel niet. Het bleek, dat het ensemble aan klank, eenheid en zuiverheid er door heeft gewonnen, zoodat het bestuur door dezen maatregel op de erkentelijkheid der leden mag aanspraak maken. Zooals men weet, is de directie dezer concerten thans in handen van den heer Richard Hol. Dat de gemoederen, indertijd daardoor bij velen aan het gisten gebracht, nog niet geheel tot kalmte gekomen zijn, was niet onduidelijk op te maken uit de omstandigheid, dat de utrechtsche aanvoerder bij zijne verschijning op het orkest met eene ijzige stilte werd ontvangen.

Dat zulk eene ontvangst haren indruk niet miste, was duidelijk te bespeuren bij den aanvang der symphonie, die zóó onzeker werd aangegeven, dat eene sterke weifeling bij het eerste »rallentando« viel op te merken en het alleen aan de slagvaardigheid van het orkest te danken viel, dat er geene ongelukken gebeurden. Het gemis aan kalmte viel wijders op te merken bij de Menuetto, die naar onze meening niet rustig en gracieus genoeg werd opgevat.

Bij het tweede orkestwerk van den avond, »Les préludes« van Liszt, was de dirigent zekerder van zichzelf. De uitvoering van deze schoone »Dichtung«, waarmede wij reeds vóór eenige jaren op een der »Toekomst«-concerten kennis maakten, viel dan ook zeer te roemen. De melodische stroom vloeit hierin zoo rijkelijk en de climax was zoo aangrijpend, dat zelfs zij, die anders niet gevoelig zijn voor werken als dit, er door getroffen waren. Het brillante slot lokte warme toejuichingen uit voor den directeur zoowel als voor het orkest.

Van de solisten was mej. Hedwig Vermehren uit Dusseldorp eene nieuwelinge voor de Residentie. Hare altstem, in de laagte nog al klankrijk, kan echter nog veel studie verdragen. Met de liederen, waarvan die van Schubert en Bach den meesten indruk maakten, gaf zij meer te genieten dan met de aria uit Teseo van Händel, die een flauwen indruk naliet.

De heer Cesar Thomson (viool) uit Luik kan in zijn dagboek niet dat succes aanteekenen, wat hij in 1883 op een der Toekomst-concerten inoogstte. Niet alleen klonken de passages uit Beethoven's viool-concert niet altoos volkomen rein, maar ook de voordracht miste die warmte en die breedte, waarmede indertijd Joachim als Beethoven-speler het publiek aan zijn spel kluisterde. De door den heer Thomson gekozen cadenzen stonden o. i. niet op een peil van belangrijkheid, zooals men dat in een concert van Beethoven eischen mag.

Van de viool-solo's in het tweede deel van 't programma bekoorden ons de Zigeunerweisen van Sarasate het meest.

Eene goed geslaagde uitvoering van Niels W. Gade's ouverture: »Nachklänge von Ossian« besloot dit concert.

De twee solisten van het 2de Diligentia-concert (22 Dec.) waren goede bekenden: mej. Thérèse Zerbst, concertzangeres uit Berlijn, en de heer Joseph Hollman, solo-violoncellist van Z. M. den Koning. Ongetwijfeld kwam aan eerstgenoemde de eerepalm toe. Met eene welluidende stem en aangename voordracht zong mej. Zerbst de aria uit Frithjof van Max Bruch; van de liederen voldeden ons vooral die van Beethoven en Dorn (zie progr.), alsmede het toegiftje: Wiegenlied van Ries. Toch kwam het ons voor, dat de overgang van het medium der stem tot het hooge register niet uitmuntte en sommige hooge tonen eenigszins geknepen te voorschijn kwamen, gebreken, die wij bij eene vorige gelegenheid minder opmerkten. Nochtans was het succes evenals het terugroepen ten volle verdiend.

Den heer Hollman viel met de voordracht van zijn violoncel-concert (in a, op. 12) weinig bijval ten deel. Het is o. i. geen werk, dat in het kader dezer concerten past; het is geheel op fransche leest geschoeid, zonder echter het geestige of aanvallige er van te bezitten, en op thema's gebouwd, die de grenzen van platheid zeer nabij komen. Het slotgedeelte is hier en daar verdienstelijk; doch het middengedeelte is een muzikaal spinsel vol sentimentaliteit en van eene gerektheid, die veilig tot op een derde had kunnen verminderd worden en hier en daar bovendien aan den stijl van Gounod niet vreemd is. Het componeeren van salon-stukjes als zijne Mazurka gaat hem beter af. Als uitvoerder legde echter de heer Hollman weder zijne meesterlijke eigenschappen aan den dag en kon men genieten van zijne klare techniek en zijn kernachtigen toon. Zijn toegiftje: Transcriptie uit »Carmen« van Bizet, een alleronbeduidendst stukje, maakte weinig indruk; de bijvalsbetuigingen daaraan geschonken waren zeer gering.

Van de orkestwerken werden de Tweede Symphonie (in D) van Brahms en »Eine Faustoverture« van Wagner het best vertolkt. Vooral het Allegretto grazioso uit eerstgenoemd werk werd nauwgezet en fraai gespeeld. Aan Weber's ouverture Euryanthe ontbraken hier en daar de noodige rust en klaarheid. A.

AMSTERDAM.

Concert van den heer Zeldenrust. — Tweede soirée voor kamermuziek. — Felix meritis. — Tannhäuser. — Concert der Wagner-vereeniging.

Beide eerstgenoemde concerten vielen op denzelfden dag. Ten einde zoo mogelijk van het eene en het andere te profiteeren, heb ik mijn avond verdeeld.

Van den heer Zeldenrust hoorde ik het concert in g van Mendelssohn, met begeleiding van de Amsterdamsche Orkest-vereeniging.

Het is jaren geleden, dat ik voor het eerst dit concert hoorde, maar nog herinner ik mij den indruk, dien het op mij maakte. De solist was een destijds beroemd pianist, Mortier de Fontaine, en als ik mij wel herinner, werd op dien avond, met medewerking van de heeren Silas uit Parijs, Roothaan en Bertelsman uit Amsterdam, ook het Tripel-concert van Bach uitgevoerd. Sedert heb ik het Mendelssohnsche concert gehoord van Ernst Lubeck, Marie Pleyel en een dertigtal andere grootheden (of klavier-huzaren) op de piano. Tegenwoordig zijn wij die concerten, alsook die van Hummel, Weber, Moscheles, Kalkbrenner e. a. wat ontgroeid. Een der brillantste blijft dit concert toch altijd, zoowel voor den pianist als voor het orkest. Er behoort reeds vrij wat kracht en techniek toe, om 't zóó uit te voeren als de heer Zeldenrust heeft gedaan. De eerste twee deelen waren, wat tempo aangaat, juist; het finale, vooral het begin, veel te langzaam. Het maakte den indruk als vreesde de solist zichzelven onder de voeten te spelen, waarom hij maar heel kalm van stal ging; evenwel het was te kalm, te ingestudeerd.

Overigens bemerkt men aan de voordracht den meester als Gernsheim, en ook veel duidelijkheid; vooral dáár, waar het pedaal niet te veel werd gebruikt. Zeker is het, dat, wanneer de heer Z. zijne studiën onder de leiding van den heer Marmontel te Parijs voortzet, en vooral nog meer zelfstandigheid in de pinken ziet te verkrijgen, Nederland onder zijne jongeren een goed pianist te meer

zal tellen. Dat artikel komt verbazend vooruit. Ik herinner mij, dat we slechts drie à vier pianisten in Nederland hadden: van der Does, Lubeck, Klerk, Hekking, later Veltkamp, Henri Coenen, Schlegel, e. a. m., waarvan ik de opsomming achterwege laat om niemand te vergeten. En nu, wat een leger pianisten, om niet eens van onze dames-pianisten, met mevr. Sarah Bosmans-Benedicts en mej. Kluit aan het hoofd, te spreken. Te bejammeren is het dat er zoo veel kaf onder het koren schuilt, en dat juist dit kaf zoo veel bederft aan het jonge zaad. Welk eene massa vrouwen en kinderen worden er niet geëxploiteerd door echtgenooten en vaders, om wat mede in de huishouding te verdienen. Niets is toch gemakkelijker. Geen contrôle; geen verplichte examens; geen patent; geen uitschot, behalve de leeraressen zelven; maar — „kunst is geen regeeringszaak" heeft eenmaal een groot man gezegd, en zelden ga ik zeker plein in Amsterdam over, zonder een schrikkelijken dissonant te hooren.

Van de uitvoering voor kamermuziek (zie progr.) hoorde ik nog het laatste gedeelte van Brückner's kwintet en Beethoven's kwartet. Het eerste, bij het binnenkomen in Felix, trof mij het verschil van publiek, op dien avond, in de beide verschillende concertzalen.

Bij het concert van den heer Zeldenrust bestond het publiek grootendeels uit familie, belangstellende vrienden en geloofsgenooten. Er straalde eene zekere voldoening, tevredenheid, verheerlijking op aller gezichten. Bij de kamermuziek-soirée zag men meestal ernstige trekken met een waas van *Heiliger Scheu*. Eenigen met een partituur gewapend en meest allen stil, onder den indruk van iets grootsch, iets verhevens; en, al verdenk ik nu ook een enkele „de schoonheden van Brückner's werk niet allen gesnapt te hebben, en alleen aanwezig te zijn omdat het goed staat"; het is eene aangename gewaarwording, die soirées zoo talrijk bezocht te zien en wel door een aandachtig publiek. Laat ik beginnen met te zeggen, dat ik met genoegen den heer J. Cramer weder aan het hoofd zag. Zijn spel is nog even breed en degelijk als vroeger, en hij bezielt als het ware het geheel. Ook de medespelers, de heeren Hofmeester, Kes, Meerloo en Bosmans waren allen uitmuntend op hun plaats, beurtelings bescheiden, meegaande, ondergeschikt, vóórkomend, zelfstandig, overheerschend. Het geheel doet, wat *achevé* betreft, aan de Florentijners denken, maar ze overtreffen die in *ensemble*, in harmonisch geheel. Jean Becker wilde altijd eerste viool spelen (behalve als zijne dochter eerste viool op de piano speelde); dat wil de heer Cramer niet, en te recht. Al kan ik mij niet met het begin van het finale uit Brückner's kwintet vereenigen, het overige heeft mij zeer geïnteresseerd, en ik kan niet anders dan den man bewonderen, die met zoo weinig hulpmiddelen (5 instrumenten) zulk eene macht van harmonieën, zulk eene zee van toongolven, zulk een bergketen van klanken, zulk een regenboog van kleuren te voorschijn roept.

Ik bewonder, maar ik word niet aangedaan; mijn geest wordt levendig gehouden, maar ik leef niet mede; ik ben verbaasd, maar niet getroffen.

En nu de compositie en de uitvoering van Beethoven's kwartet; ik kan mij begrijpen, dat vele diepvoelende, ernstige naturen, na alles gehoord, onderzocht en bewonderd te hebben, zich ten laatste weder tot Beethoven wenden en alles bij hem vinden, wat door anderen is getracht na te volgen, — God weet, — te verbeteren misschien!

De uitvoering der drie eerste deelen was zóó voortreffelijk, dat ik zelden zulk een *ensemble*, zoo'n vlekkelooze voordracht heb gehoord. Van het Finale kan ik dat niet zeggen. Wat er eigenlijk aan haperde, zullen de uitvoerders zelf het beste weten, en misschien enkelen uit het publiek met mij. Het overige was evenwel zóó volmaakt, dat ik die kleine vlekjes in de hooge regionen gaarne over het hoofd zie.

Over de Felix-concerten zou ik gaarne, ondanks mijne sombere voorspelling van dat zieke lichaam, iets willen zeggen, maar ben daartoe niet in de gelegenheid gesteld; nu! het publiek verliest er niets bij, en het spaart mij tijd en de noodzakelijkheid soms „niet lief" te zijn. Dat de vereeniging zelve haar einde voor nabij houdt, bewijst eene oproeping aan de leden (vertrouwelijk!!) om over het al of niet voortbestaan van den patiënt te delibereeren.

Ik zou het jammer vinden, dat zoo'n net gezelschap moest sterven bij gebrek aan levenskracht!

Ik gebruikte dien avond om de „Tannhäuser" te gaan hooren.

Ik kan niet zeggen, dat de heer Ucko nu juist een Tannhäuser is zoo als men hem kan en mag verlangen; ik kan mij zelfs niet begrijpen, hoe Venus zoo op zijn gezelschap gesteld was, en toen hij naar Rome vertrok om dien jongen boom te halen, had ik „den stillen wensch", dat hij „daar een voordeelig engagement vinden, en er „maar stilletjes blijven mocht". In andere rollen zou ik misschien over dezen zanger meer voldaan kunnen zijn, in deze niet; de groote tenor Niemann heeft mij verwend, en niemand kan het mij nu naar den zin maken. Overigens was er veel goeds. Fran Mielke; de heer Behrens, dien ik zelden zoo goed bij stem heb gehoord; de heer Grüning, die nu en dan den indruk op mij maakte, of hij Tannhäuser zoo eens eventjes *herunter* wilde zingen, gaven veel stof tot dankbaarheid. De koren waren, zeker door bidden en vasten, zóó ontstemd, dat van stemming niets meer te ontdekken was; ze liepen mooi, ze deden erg vroom, — maar ze zongen erg ontstichtend.

De „Wagner-vereeniging" gaf op 17 Dec. eene uitvoering, gedeeltelijk aan Weber en Beethoven gewijd.

Het was een heerlijke avond en het valt mij moeilijk te zeggen, aan wien ik den eerepalm zoude willen toekennen.

Als bewonderaar van het dramatische element misschien aan mevr. Moran-Olden; als voorstander van klankschoonheid en gratie aan mej. Fritsch; als dirigent aan den heer Schelper; als Nederlander aan onzen Rogmans; als verslaggever aan het orkest en koor; als toonkunstenaar aan Mr Viotta. Allen hebben om strijd recht op erkenning, en allen hebben medegewerkt tot een geheel, zoo als men zelden buitenslands, bijna nooit binnenslands hoort.

Er waren kleine embouchure-ongelukjes, kleine vlekjes, maar dat, wat op de repetitie onvoldoende was, b. v. het eerste koor uit de „Oberon", dat schrikkelijk detoneerde, was, dank zij een klein orchestraal stratagème van Mr Viotta, op de uitvoering in den haak.

Het geheel was een triomf voor de Wagner-vereeniging, die te recht Weber, den grooten voorganger van Wagner, zulk eene groote plaats op het programma had ingeruimd. In geen opera ter wereld zal men de scènes uit Oberon, Euryanthe en Fidelio zóó hooren als hier het geval was. De ouvertures Oberon en Fidelio heb ik dikwijls gehoord, maar zelden zóó voortreffelijk; het pp bij het begin van het Allegro, in laatstgenoemde,

was nu eens werkelijk een pp; in de forto's was vuur, leven, beweging. Bij de intrede van het klarinet-solo in de Oberon vond ik de beweging te langzaam; de slag klonk mij niet genoeg als één slag; het einde der ouverture was op de grens van de duidelijkheid, door het enorme vlugge tempo..... maar, nog eens, „het geheel was zóó, dat geheel Nederland trotsch mag zijn op eene vereeniging als deze". De kunst is geen monopolie, en daarom heb ik er vrede mede, dat een dilettant aan het hoofd staat, ofschoon het in den vreemde een vreemden indruk moet maken; maar aangezien ik de grens niet zie van den kunstenaar tot den meester, of van den mr tot den kunstenaar, druk ik in gedachte kunstbroederlijk des meesters hand.

Ik zou nog gaarne over een nieuw Ballet met allerliefste, karakteristieke muziek van Joh. M. Coenen; over eene uitvoering van de Symphonie van Brahms door het Paleis-orkest; over eene huishoudelijke soirée van Musis sacrum; over de uitvoering van „Toonkunst", enz. willen spreken, maar moet dit tot het volgende nummer uitstellen.

Intusschen smeek ik Apollo's zegen af over alle brave musici en dilettanten bij het nieuwe jaar.

MAURICE HAGEMAN.

ROTTERDAM.

Tweede uitvoering der kamermuziek-vereeniging. — Eerste soirée - Koert. — Duitsche opera.

Wie, na eene eerste kennismaking met den heer Hess als kwartet-speler, nog niet ten volle overtuigd was van zijne uitmuntende eigenschappen als zoodanig, — en de waarheid gebied te zeggen, dat de ervaring der laatste jaren eenige voorzichtigheid, eenige *reserve* niet geheel misplaatst deed achten, — zal de tweede soirée der Kamermuziek-vereeniging op 9 December eene welkome aanleiding zijn geweest tot scherper formuleering van een oordeel, hetwelk niet anders dan gunstig kan luiden. De heer Hess ontwikkelt als kwartet-aanvoerder inderdaad eigenschappen, welke hem als zoodanig eene eerste plaats doen innemen en welke ik reeds in mijn vorig bericht met korte trekken aanduidde. Ik moest mij, tot mijn leedwezen, het genot ontzeggen de uitvoering van Schumann's kwartet in a bij te wonen; na de fijne, in één woord aristocratische vertolking van Mozart's strijkkwartet in G (Köchels catal. n°. 387, eene zijner meest belangwekkende scheppingen op dit gebied), laat het zich echter denken, dat ook hierin onze wakkere kwartetspelers hebben uitgemunt.

De voordracht van Beethoven's Sonate voor piano en viool in c (op. 30, n°. 2) door de heeren Sikemeier en Hess mocht mede glansrijk heeten. Het spel van den heer Sikemeier, anders, bij alle technische afronding, wel eens wat koel, werd ditmaal blijkbaar geïnspireerd door de *hochkünstlerische* voordracht van zijnen partner. Beide heeren mochten zich dan ook in een warm, ten volle verdiend applaus verheugen, hetwelk ook ten deel viel aan de uitvoering van Mozart's strijkkwartet (zie progr.).

De heer Jan Koert gaf de eerste van zijn bekend tweetal jaarlijksche kamermuziek-uitvoeringen op 21 December met medewerking van mej. von Tarnay (zang) en de heeren prof. Carl Schroeder (pianoforte), F. J. Oushoorn (alt) en Paul Prill (violoncel). Van al deze artisten, wensch ik, behalve den concertgever, in de eerste plaats den heer Prill te noemen, den opvolger van den heer Oscar Eberle in het opera-orkest. De toon, waarover deze violoncellist beschikt, moge niet groot zijn, zij is daarentegen ongemeen welluidend, de voordracht, gepaard aan eene elegante stokvoering, rustig en zeker, — blijkbaar die van een goed gevormd kunstenaar. Naast den heer Eberle is de heer Prill voorzeker als eene, laat mij er bijvoegen lang gewenschte, aanwinst voor onze muzikale krachten te beschouwen.

De heer Schroeder, dien men tot dusver als degelijk opera-dirigent had leeren hoogschatten, gaf door zijne weldoordachte, hoewel technisch niet geheel vlekkelooze voordracht der piano-partij in Beethoven's trio (in Bes, op. 97) en Fr. Kiel's kwartet (op. 43) bewijzen van zijne muzikale veelzijdigheid, waarop te meer nadruk mag gelegd worden, daar de heer Schroeder mede een zeer gewaardeerd violoncellist is.

Van mej. von Tarnay, onze gevierde opera-soubrette, had ik, eerlijk gezegd, iets beters verwacht. Dat een gedragen en daarbij eene volle, weeke stem-eischend lied, gelijk Schubert's „Du bist die Ruh", minder in haar kader valt, laat zich, wanneer men bekend is met hare stemmiddelen, wel begrijpen. Het lichtere genre, vertegenwoordigd door liederen zooals van Meyer Helmund, en een „anonymus" (van het liedje „Der Waldbach" is toch blijkbaar alleen de tekst van Robert Burns) werd evenwel op recht bevredigende wijze door haar vertolkt. Van Mozart's *Zauberflöte*-aria (die van de „Königin der Nacht"), zoo menigmaal hier voortreffelijk gezongen, zoo door allen, oud en jong, gekend van noot tot noot, had men echter eene vlekkelooze voordracht mogen verwachten, nu mej. Tarnay het „waagde" deze als *pièce de résistance* van haar programma te kiezen. Laat mij er toe bepalen te zeggen, dat die voordracht allerminst, zelfs aan niet te hoog gestelde eischen beantwoordde. Voorzeker zal haar dit *échec* tot leering strekken voor het vervolg.

Ten slotte de heer Koert zelf. Zoowel in Beethoven's Trio als in het Kwartet van Kiel, eene goed doorwerkte compositie, had ik zijn toon gaarne wat breeder en flinker gewenscht; in beide toch had de piano wat te veel de overhand. Met Leclair's viool-sonate „Le tombeau", eene belangwekkende compositie van den welbekenden stichter der fransche klassieke school, op een krachtig en fraai klinkend instrument door hem voorgedragen, behaalde de heer Koert evenwel een, dank zij zijn goed gestileerd spel, welverdiend succes. W.

Der Widerspänstigen Zähmung van den te vroeg ontslapen Herman Götz is een werk, dat nog zeer lang bij hen, die eene opera als iets anders beschouwen dan eene ontspanning in den vulgairen zin van het woord, groote waardeering en sympathie zal vinden. Götz' muze zou moeten voorgesteld worden door een beeld van wonderschoone vormen, doch zóódanig omsluierd dat slechts de edele lijnen zichtbaar zijn. De tekst dezer opera, in het oorspronkelijke toch reeds niet een van Shakespeare's beste werken, is door den bewerker tot eene aaneenschakeling van ongerijmdheden verwrongen; dat het werk niettemin succes heeft, is zeker wel de grootste overwinning voor den componist, maar ook de grootste triomf voor de uitvoerenden. De hoofdpartijen zijn op ons tooneel in handen van den heer v. Bongardt (Petruchio) en mej. Bettaque (Katharina), en beiden kwijten zich van hun taak in een woord voortreffelijk; voornamelijk mej. Bettaque ontwikkelt gaven als tooneelspeelster, die ver boven het gewone peil staan en die ons met veel, wat

er in de handeling onzinnigs voorkomt, vrede doet hebben. De overige medewerkenden, Behrens (Baptiste), Wertheim (Lucentio), Röbe (Hortensio) en mej. von Tarnay (Bianca), alsmede Weiss en Pfaffenberg in de kleine partijtjes van Grimio en de parijsche kleermaker, waren recht verdienstelijk, zoodat de opvoering over 't geheel welgeslaagd mogen heeten. Der directie een woord van dank voor de wederopvoering van een zoo belangrijk werk.

Het eeuwfeest van Carl Maria von Weber's geboortedag werd ook hier gevierd. De avond werd geopend met de Jubel-ouverture, waarna mevr. Jaïde een door M. Greif gedichten *Prolog* uitsprak, aan het slot waarvan zij Weber's buste bekranste, terwijl op den achtergrond van het tooneel groepen uit zijn voornaamste opera's in den vorm van levende beelden zichtbaar werden. Daarna volgden fragmenten uit Preciosa, 2de acte Freischütz, 2de acte Euryanthe en uit Oberon, met de bijbehoorende ouvertures. De uitvoering door de dames Bettaque, Mielke en Von Tarnay, en de heeren Behrens en Grüning liet weinig te wenschen over. Het orkest, aanvankelijk niet zoo recht op zijn dreef, werkte voornamelijk na de pauze voortreffelijk.

Joh. C. V.

UTRECHT.

Eerste „Heeren"- en „Stads"-concert. — Eerste uitvoering der Kwartet-vereeniging. — Wilhelmj-concert.

Ik heb vijf uitvoeringen te bespreken in de afgeloopen maand gegeven, welke, om der voortreffelijkheid wille, vlug kunnen behandeld worden.

Het eerste „Heeren"-concert had plaats den 4den Dec. De orkest-nummers vermeldt het programma hierachter. De heer Th. Boerlage, leerling van den heer Frans Coenen, trad op als solist en toonde een violist van veel aanleg te zijn. Het concert van Spohr voldeed mij het beste; de chiaconna van Bach minder, misschien omdat mij de tegenstelling van het motief niet zoo duidelijk was als bijv. van Joachim. Het is een waagstuk en zonder meer woorden te gebruiken, zeg ik dat de heer Boerlage het er goed afbracht.

Den 7den December gaf de Kwartet-vereeniging (de heeren G. Veerman, J. H. Kok, S. van Adelberg en A. Bouman) haar eerste soirée in dit seizoen (zie progr.). De uitvoering getuigde van goede voorbereiding; op het samenspel was niets aan te merken. De heer Veerman moet ik afzonderlijk hulde brengen voor zijn meesterlijk viool-spel in de schoone suite, die door den heer W. Oosterbaan op even vaardige wijze begeleid werd. Er is maar één jammer bij de vermelding dezer soirées, namelijk dat ze gewoonlijk — ook nu — zoo slecht bezocht worden, zij het dan ook voor het grootste gedeelte door dames. Het is ontmoedigend voor de executanten, dat de heeren liefhebbers niet tegenwoordig zijn.

Den 11den December had onder leiding van den heer Richard Hol het eerste Stads-concert plaats (zie progr.). Op een enkel ongelukje na, dat bij de blazers niet altijd direct aan onkunde of onverschilligheid ligt, kon men over de uitvoering der orkest-werken zeer tevreden zijn.

Mej. H. Vermehren toonde zich in een ballade uit „Linda di Chamounix" van Donizetti en in drie liederen eene zangeres van veel aanleg, vooral in het weergeven van liederen; zij werd zeer toegejuicht.

De tweede solist was de heer Cesar Thomson, leeraar aan het Conservatoire te Luik. Het was de eerste maal dat ik dezen veel-beteekenenden virtuoos hoorde, en ik stond verbaasd over zijn enorme techniek en vollen toon. De opvatting van het viool-concert van v. Beethoven was mij echter te fransch en ik moet mij al zeer vergissen, wanneer het meerendeel der toehoorders niet meer dweepte met de voordracht en opvatting van de Berceuse van Simon, de romance van Rubinstein en vooral de Zigeuner Weisen van de Sarasate, die hij in het tweede gedeelte speelde. Op algemeen verlangen gaf hij nog een Brahmschen Tanz toe.

De „uitvoering van gewijde muziek door een klein koor in de Pieterskerk", die den 16den December onder leiding van den heer J. C. M. v. R. plaats had, kon ik om bijzondere redenen niet bijwonen. Die uitvoering slaagde uitmuntend, naar mij uit goede bron verzekerd is. In nº 23 van den jaargang 1885 der Caecilia beschreef ik eene soortgelijke. De beste krachten uit de stad maken het den directeur gemakkelijk om alles volgens de eischen der kunst weer te geven. Het programma (zie hierachter) vermeldde de namen van uitstekende oudere componisten; de opbrengst was bestemd voor een liefdadig doel.

Ten slotte zij hier nog vermeld het Wilhelmj-concert op den 21sten December in Tivoli met medewerking van de heer Rudolph Niemann, pianist (van beteekenis). Het spel van den koning der vioolspelers is den lezers van dit blad zeker bekend; over de voortreffelijkheid daarvan in den breede uit te weiden is overbodig. Men zie voor de bizonderheden het programma hier achter. Hij tooverde op zijn overheerlijk instrument. Te bejammeren is het, dat het concert zonder orkest werd gegeven.

De heer Niemann speelde meesterlijk op een uitstekende concertvleugel van Carl Mand te Coblenz. De opkomst van het publiek was niet zeer talrijk en de zaal slecht verwarmd.

Συνεργός.

HAARLEM.

Concert-Eduard Potjes. — Matinée musicale-J. Steenman. — Soirée musicale-W. Robert. Concert-„Crescendo".

Men ziet uit het bovenstaande, dat ook hier het concert-seizoen weer in vollen gang is. Tot opening er van diende het concert van den heer Eduard Potjes en mej. E. Heinrich. Daar echter in de „Caecilia" over deze artisten reeds van verschillende zijden verslag is uitgebracht, kan ik gevoeglijk tot de orde van den dag overgaan.

Enkele dagen na bovengemeld concert gaf de violist J. Steenman (Haarlem) eene *matinée musicale* met medewerking van mej. Reinders (zang) en den heer Michelsen (klavier), beiden uit Amsterdam. De heer Steenman deed zich op deze eerste matinée van zeer voordeelige zijde kennen; spel en voordracht gaven blijken van merkbaren vooruitgang. Het eerste is zekerder en meer afgerond, en de voordracht is inniger. Van de anderen verdient in de eerste plaats mej. Reinders genoemd te worden. Eene schoone, klankvolle stem (alt), gevormd in eene goede school (Stockhausen) [1], kon bij een zoo wel gekozen

[1] Wij meenen, dat mej. Reinders leerlinge van den heer Messchaert en het Conservatorium te Amsterdam is. Redactie.

programma niet anders dan een zeer gunstigen indruk op het publiek maken, dat dan ook niet karig in zijne toejuichingen was.

Van den heer Michelsen, *der Dritte im Bunde*, kan ongeveer hetzelfde gezegd worden. In alle nummers handhaafde hij den gunstigen roep, dien hij als pianist bezit.

Wij wenschen den heer Steenman bij de drie nog volgende matinée's even goede medewerkers als deze.

Voorts moet ik melding maken van eene door den heer W. Robert gegeven *soirée musicale* (de eerste van de twee). Deze had op 8 Nov. ll. plaats en kon ook worden bijgewoond door de leden der Maatschappij t. b. d. t. Daar deze uitvoering zoowel vocaal als instrumentaal was, wekte zij veler belangstelling, vandaar een talrijk opgekomen publiek. Onder aanvoering van den concertgever (als *Prim-Geiger*) werd met de heeren Hoffmeester, Tak en Bosmans in de eerste plaats Rubinstein's strijkkwartet, in F, op zeer prijzenswaardige wijze ten gehoore gebracht; bijzonder voldeed hierin het uitnemend geslaagde Adagio.

Het tweede instrumentaal-nummer was Beethoven's op. 20 en wel voor ditmaal *in optima forma*, nl. niet gearrangeerd. Daar dit werk door veelvuldige bewerkingen (met name voor klavier) bijna overbekend mag genoemd worden, is het zeker geen lichte taak het met succes uit te voeren. Tegenover de algemeene bekendheid dient eene vleklooze uitvoering te staan. Deze nu liet hier en daar nog al wat te wenschen over, niet zoozeer wat het technische, als wel wat de kleurschakeeringen betreft. De violoncel-partij echter vond in den heer Bosmans een vertolker bij uitnemendheid.

Het vocale gedeelte van het concert was toevertrouwd aan het kunstenaarspaar Haase-Bosse en dus in zeer goede handen. Voornamelijk de heer Haase wist door zijn fraai geluid en voortreffijke voordracht het publiek in geestdrift te brengen.

De sequenz en finale van dit bericht bestaat in de vermelding van een Feest-concert van de hier bestaande zangvereeniging „Crescendo" (1876—86), dat op 13 Nov. jl. plaats vond met medewerking van mej. Heijer uit 's Hage (zang) en den heer Steenman (viool).

De *Leistungen* van dit meermalen bekroonde mannenkoor waren dien avond zeer verdienstelijk, voornamelijk wat toonvastheid betreft. De ten uitvoer gebrachte werken zouden ongetwijfeld voor een gedeelte nog grooter indruk hebben gemaakt, wanneer zich de zangers in de forto's wat meer hadden gematigd.

Wat de voordracht van de zangeres betreft, moet de opmerking gemaakt worden, dat men haar liever in een kleiner zaal zou hebben gehoord, daar haar geluid niet krachtig genoeg is om eene concertzaal als de onze te vullen. Desniettegenstaande vond zij veel bijval. Onze jonge haarlemsche kunstenaar, de heer J. Steenmann, trad ook hier als solist op en verwierf zich een welverdiend succes. De programma's dezer concerten vindt men in de daarvoor bestemde rubriek.

Over de concerten der Bach-vereeniging hoop ik in een volgend nummer der Caecilia eenige mededeelingen te geven.

BERGEN-OP-ZOOM.

Uitvoering „Jahreszeiten".

Op den 16den December gaf de onlangs te Bergen-op-Zoom opgerichte Afdeeling der Maatschappij t. b. d. t. hare eerste uitvoering op eenigszins groote schaal, waartoe Haydn's „Jahreszeiten" gekozen was.

Een koor van ongeveer 60 dames en heeren, allen ingezetenen van Bergen-op-Zoom, het harmonie-orkest van het 3de Reg. Infanterie, — de bekwame directeur dier kapel, de heer Bouwman, voerde de 1ste violen aan, — de sinds jaren zoo gunstig bekende tenorist de heer de Goeij uit Leiden, de heer F. D., dilettant uit dezelfde sleutelstad, een zeer beschaafd bas-zanger, die de partij van Simon op uitstekende wijze vertolkte, en *last not least* eene niet minder te waardeeren Hanna, mej. D. uit Alkmaar, eene jonge dame, die op waardige wijze de voetstappen drukt van hare begaafde moeder, welke zich reeds zoo menigmaal in Alkmaar op muzikaal gebied verdienstelijk maakte, — ziedaar de troepen, welke zich schaarden onder de leiding van den ijverigen directeur der muziekschool, den heer Bruijn, om Haydn's meesterstuk ten gehoore te brengen.

En hoe is de uitvoering geslaagd?

Door hierop naar de eischen der strenge critiek een antwoord te geven, zouden wij meenen te handelen in strijd met de belangen van „Toonkunst". Eene jonge Afdeeling toch, welke den goeden weg op wil, verdient waardeering, geen ontmoediging; lettende op de beschikbare middelen en den tijd ter voorbereiding, kan toch ook redelijkerwijze geen vlekkelooze uitvoering verwacht worden. Wij zullen ons daarom bepalen tot het maken van enkele opmerkingen, welke wellicht nut kunnen stichten voor den vervolge.

In de eerste plaats moeten wij er dan op wijzen, dat eene laatste generale repetitie met volledige bezetting niet straffeloos achterwege kan blijven; vooral niet, wanneer de vocale en instrumentale krachten elkander tot op zekere hoogte vreemd zijn en slechts zelden samenwerken. Een wel wat hinderlijk op zeer hoorbare wijze aangeven der maat moest daarvan het onvermijdelijk gevolg wezen. Het terzett met koor: „So lohnet die Natur den Fleiss", was vermoedelijk bij de weinige repetitiën eenigszins op den achtergrond geraakt, althans de uitvoering droeg daarvan de sporen; dat Simon van geen weifeling deed blijken bij de aanvankelijk op zijn zachtst genomen onzekere begeleiding, is zeker wel het doorslaandste bewijs, dat in hem een degelijk musicus en geoefend zanger mocht worden gewaardeerd; daaraan was het dan ook te danken, dat, al stond de wissel verkeerd, de trein niet dérailleerde, doch na eenige minuten zijn weg rustig in het goede spoor kon vervolgen. Na eene flinke generale repetitie zou vermoedelijk voor déraillement in het geheel geen vrees behoeven te zijn gekoesterd.

Viel het op, dat het eerste gedeelte — de Lente — werkelijk hoogst verdienstelijk ten gehoore werd gebracht, terwijl daarentegen enkele nummers van de volgende deelen — vooral van het derde gedeelte — de Herfst — minder tot hun recht kwamen, dan gaf zulks den indruk, dat men aanvankelijk duchtig had ingestudeerd, om later genoodzaakt te worden tot den grootsten spoed om op tijd gereed te komen.

Is dit vermoeden juist, dan rijst de vraag, of de jeugdige Afdeeling niet beter zou doen zich aanvankelijk te bepalen tot het opvoeren van minder uitgebreide toonwerken, en het oratorium, dat allicht de muzikale en mogelijk ook de financieele krachten van dergelijke vereenigingen te boven gaat, voorloopig nog op den achtergrond te laten blijven.

Wij weten wel, dat het verleidelijk is voor bestuur en directeur, om *à l'instar* der grootere steden al dadelijk eene hooge troef uit te spelen; wij zien niet voorbij, dat men ook rekening moet houden met den ijver der koren, die bij eene veelvuldige repetitie van kleinere

toonwerken allicht denken, dat er te veel gevergd wordt, zich voldoende voorbereid achten en ..... thuisblijven, terwijl hunne tegenwoordigheid toch nog zoo dringend wordt vereischt; wij weten wel, dat de directeur zorgen moet er »den lust in te houden«; maar juist daarom veroorloven wij ons deze opmerking, in de hoop, dat aan den directeur den noodigen steun niet zal worden onthouden, wanneer hij eene langere voorbereiding vraagt voor eene kortere uitvoering, welke ook met het oog op het gehoor in kleine plaatsen in vele opzichten de voorkeur verdient.

Liet alzoo de uitvoering dan toch nog al veel te wenschen over? Dit was geenszins onze bedoeling bij het ternederschrijven dezer opmerkingen; integendeel was de algemeene indruk zeer gunstig; lettende op hetgeen redelijkerwijze mocht verwacht worden, was de uitvoering verdienstelijk te heeten, en wenschen wij den directeur geluk met het welslagen zijner poging en Bergen-op-Zoom met de nieuwe »Toonkunst«-afdeeling, welke zeker veel zal vermogen bij te dragen tot de muzikale ontwikkeling van de ingezetenen dezer stad.

Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereeniging.

Voor den 12den Januari heeft het correspondeerend lid te Steenwijk, de heer J. Godefroy, eene tweede uitvoering ingericht met het volgende programma: Psalm 23 van H. D. van Ling; Kerstcantate van Rich. Hol (vrouwenkoor); 2de en 3de deel van het oratorium »Bonifacius« van W. F. G. Nicolaï.

BUITENLANDSCH NIEUWS.

Berlijn. — Reeds maakten wij melding van enkele veranderingen en verbeteringen door den nieuwen Intendant van den Kon. Schouwburg, den graaf von Hochberg, ingevoerd. Thans is door hem Felix Mottl tot orkestdirecteur benoemd en men mag aannemen, dat deze benoeming voor de toekomst van gewichtige gevolgen zal zijn. De tegenwoordige orkestdirecteur Robert Radecke is een uitmuntend musicus, een goed componist en een bekwaam onderwijzer; als orkestdirecteur bleek hij echter meer en meer niet de rechte man op de rechte plaats te zijn. Zijne vervanging door Mottl heeft natuurlijk niet weinig opzien gebaard. Mottl toch is een volbloed Wagneriaan, die gedurende de *Festspiele* van dit jaar te Bayreuth de algemeene opmerkzaamheid tot zich trok door de uitstekende leiding van *Tristan und Isolde*.

— De opera *Merlin* van Philippe Rüfer, — geboortig van Luik, maar reeds sedert jaren hier gevestigd, — zal in den loop van Januari hare eerste opvoering beleven. De repetitiën doen iets goeds verwachten en de artisten zijn ten zeerste met hunne rollen ingenomen.

Brussel. — De Conservatorium-concerten zullen dit jaar naar alle waarschijnlijkheid niet plaats hebben. Het eerste concert is ten minste al vast — naar het heet — voorloopig uitgesteld.

De reden hiervan ligt in een verschil van opinie tusschen den Minister voor Schoone Kunsten en den heer Gevaert, directeur van het brusselsche Conservatorium en ook der genoemde concerten.

De heer Gevaert heeft n.l. een der leeraren van het Conservatoire ter pensioneering voorgedragen, omdat deze niet meer kan of wil medewerken op de Conservatorium-concerten. De Minister echter heeft weinig lust om aan dezen wensch gevolg te geven.

Cannes. — Mej. van Zandt zal hier, op raad harer geneesheeren, eenige maanden tot herstel van gezondheid vertoeven. De zangeres moet gezworen hebben, nooit meer op een fransch tooneel te zullen zingen.

Eutin. — Czaar Alexander heeft ten behoeve van het Webergedenkteeken eene som van 1000 *Mark* gezonden.

— Weber's 100ste geboortedag is op vele plaatsen, vooral in Duitschland, min of meer feestelijk herdacht.

Te Berlijn gaf men in het *Opernhaus* de *Preciosa* en in het *Schauspielhaus* de *Freischütz*, welk werk daar op 18 Juni 1821 voor het eerst werd opgevoerd. Te Weenen gaf men achtereenvolgens: *Oberon*, *Freischütz* en *Euryanthe*. Te Dresden, waar Weber's stoffelijke overblijfselen rusten, herdacht men dezen dag door de opvoering van *Oberon*.

Van niet algemeene bekendheid is het, dat de doopregisters van de parochie Eutin vermelden, dat Carl Maria von Weber werd gedoopt op **20 Nov.** 1786. Daarnaar gerekend zou dus Weber's geboortedag op 18 Nov. te stellen zijn. Aangezien echter Weber's vader 18 Dec. als den geboortedag van zijn zoon opgeeft, heeft men zich tot nog toe aan dien datum gehouden.

Londen. — Twee werken, beide geschreven voor het muziekfeest te Leeds, werden hier in de laatste helft van December '86 uitgevoerd. Het eerste, dat zeer in den smaak viel, — hoewel het koor veel te wenschen overliet, — was de Ballade *The revenge* van Stanford. Het tweede was een werk van Mackensie *The story of Sayed*, eveneens voor koor en orkest, waarin wel schoone bladzijden voorkomen, maar dat over 't geheel zeer langdradig werd gevonden. Mackensie is een van de vruchtbaarste engelsche componisten. In minder dan een jaar schreef hij eene opera: de *Troubadour*, eene cantate en een vioolconcert, behalve nog eenige kleinere vocale en instrumentale stukken. Dat is, — volgens sommigen, — te veel. Zeker is het, dat zelfs niet door de medewerking van mevr. Albani en den uitmuntenden tenor Mac Guckin de belangstelling van het publiek voor zijne opera kon gewekt worden.

— Het Heckmann-kwartet uit Keulen geeft hier zeer bezochte soirée's. Op eene der laatste voerde men uit: kwartet van Raff, kwartet van Gernsheim, — waarvan het scherzo bijzonder in den smaak viel, — en een kwintet van Stanford, waarin de componist zelf de pianopartij vervulde.

Milaan. — Filippo Filippi spreekt in de *Perseverenza* met grooten lof over den pianist Emil Sauer. Ook de vleugel van de firma Ibach Sohn, door Sauer bespeeld, heeft deel in dien lof.

Weimar. — De bekende concertmeester Carl Halir gaat in dezelfde hoedanigheid naar Dresden. Kort geleden speelde hij te Elberfeld met buitengewoon succes het Tschaïkowsky'sche vioolconcert.

Parijs. — Den 20sten December had hier eindelijk de opvoering van *Patrie* plaats. Arthur Pougin meent reeds nu te kunnen verklaren, dat deze opera een werk van blijvende waarde zal zijn.

— Francis Planté maakt voor het eerst eene groote kunstreis door Duitschland. Te Berlijn, Keulen en Dresden heeft hij een schitterend succes behaald met het eerste piano-concert van Mendelssohn.

— Jules Barbier heeft een nieuw tekstboek vervaardigd: *Circé*, waarop Ambroise Thomas de muziek zal schrijven. *Circé* is bestemd voor de *Opéra comique*.

— Mag men de geruchten gelooven, dan zal Carvalho niet lang meer directeur zijn van de *Opéra comique*. Met het begin van het nieuwe jaar zou hij als zoodanig vervangen worden door Capoul.

Weenen. — Men schrijft van hier aan de *Guide Musicale*: «Uwe landgenooten, de heer en mevr. Blauwaert, hebben hier verscheidene zeer welgeslaagde concerten gegeven. Mevr. Blauwaert-Staps is eene pianiste van veel talent en de heer Blauwaert een zanger van zeldzame verdienste. De uitstekende kunstenaars vertrekken van hier naar Berlijn en Petersburg.

— Tivadar Nachèz heeft hier, — later ook te Pest, — met het viool-concert van Brahms grooten bijval ingeoogst.

— Onder Richter's leiding heeft de *Gesellschaft der Musikfreunde* een Liszt-concert gegeven met het volgende programma: *Sinf. Dichtung: Die Ideale*, Klavier-concert in A (door den heer Alfred Reisenauer), Psalm 13 voor tenor (den heer Winkelmann), koor en orkest, *Ungarische Rhapsodie* no. 4.

Programma's.

De met ☞ geteekende programma's bevatten een of meer werken van Nederlanders, of van componisten in Nederland woonachtig. De namen der directeuren, soms ook der uitvoerders, zijn tusschen twee haakjes gevoegd.

Amsterdam. — 11 Dec. '86. — Tweede soirée voor kamermuziek (M. t. b. d. t.), met medewerking van de heeren Jos. Cramer, H. W. Hofmeester, W. Kes, H. Meerloo en H. Bosmans (1ste-, 2de-viool, 1ste-, 2de-alt en violoncel). — 1. Strijk-kwartet op. 41 nº 1 (in a), R. Schumann; 2. Strijk-kwintet (in F), A. Brückner. — 3. Strijk-kwartet, op. 59 nº 1 (in F), L. van Beethoven.

—— 17 Dec. '86. — Concert der Wagner-vereeniging (H. Viotta). I (gewijd aan Karl Maria von Weber, geb. 18 Dec. 1786 te Eutin). 1. Ouverture, — 2. Chor der Elfen, — 3. *a.* Quartett, — *b.* Solo, Geisterchor, Sturm, — *c.* Scene u. Arie: „Ozean du Ungeheuer", uit Oberon; 4. *a.* Cavatine: „Glöcklein im Thale", — *b.* Scene u. Duett (Euryanthe u. Eglantine), — *c.* Finale: „Jubeltöne", — 5. *a.* Scene u. Arie: „Wo berg' ich mich?" *b.* Duett (Eglantine u. Lysiart), uit Euryanthe. — II (gewijd aan Ludwig van Beethoven, geb. 17 Dec. 1770 te Bonn). 1. Ouverture nº 3, — 2. Quartett-Canon, — 3. Finale (Akt I): Chor der Gefangenen, etc., — 4. Finale (Akt II): „Heil sei dem Tag!, Fidelio.

☞ —— 21 Dec. '86. — 39ste uitvoering der vereeniging „Musis sacrum" (Henri F. R. Brandts Buijs (eerelid), met welwillende medewerking van de dames W., sopraan, B., piano, N. H. (uit Zwolle), alt, en den heer M. de Vries, viool. — 1 en 5. Der Trompeter von Säkkingen voor piano 4/h, H. Hoffmann; 2. Sonate voor viool, G. F. Händel; 3. Alt. *a.* Frühlingstraum, Fr. Schubert; *b.* Aus meinen grossen Schmerzen, R. Franz; *c.* Lied, J. G. H. Mann; 4. Sommermorgen (gemengd koor met piano 4/h), R. Heuberger. — 6. Mannenkwartetten. *a.* Zomeravond, — *b.* Kies mij, Henri F. R. Brandts Buijs; 7. *a.* Ave Maria (sopraan, viool en piano), Ch. Gounod; *b.* Die Post (sopraan-solo), Fr. Schubert; 8. Viool. *a.* Cavatine, — *b.* Tarantelle, J. Raff; 9. Der Ritter von den Kränzen, Ballade voor solo's en koor, Th. H. Verheij.

's-Gravenhage. — 8 Dec. '86. — Eerste Diligentia-concert (Richard Hol uit Utrecht). Solisten: mej. Vermehren uit Dusseldorp (zang) en de heer Cesar Thomson uit Luik (viool). — 1. Symphonie nº 8 (in F, op. 93), Beethoven; 2. Arie aus Teseo, Händel; 3. Viool-concert (in D, op. 61), Beethoven. — 4. Les préludes. Symphonische Dichtung (d'après Lamartine), F. Liszt († 31 Juli 1886); 5. Viool. *a.* Berceuse, Simon; *b.* Romance, Rubinstein; *c.* Zigeunerweisen, Sarasate; 6. Liederen. *a.* Lockung, Dessauer; *b.* Nachtstück, F. Schubert; *c.* Willst du dein Herz mir schenken, S. Bach; 7. Ouverture: Nachklänge von Ossian, N. W. Gade.

☞ —— 22 Dec. '86. — Tweede Diligentia-concert (Richard Hol, uit Utrecht) met mej. Thérèse Zerbst, concertzangeres uit Berlijn, en den heer Joseph Hollman, solo-violoncellist van Z. M. den Koning. — 1. Tweede symphonie (in D), op 73, Joh. Brahms; 2. Aria aus Frithjof, Max Bruch; 3. Tweede violoncel-concert (in a), op. 12, Joseph Hollman. — 4. Eine Faust-ouverture, Richard Wagner; 5. Violoncel. *a.* Andante, Molique; *b.* Mazurka, Hollman; 6. Liederen. *a.* Mit Myrthen und Rosen, Schumann; *b.* Ich liebe dich, Beethoven; *c.* Das Mädchen an den Mond, H. Dorn; 7. Ouverture: Euryanthe, C. M. v. Weber [geb. 18 Dec. 1786].

Haarlem. — 31 Oct. '86. — Matinée van den heer Joh. Steenman (viool), met medewerking van mej. Gerda Reinders (zang) en den heer G. Michelsen (piano), beiden uit Amsterdam. — 1. Allegro uit het viool-concert, Mendelssohn; 2. Sextus-aria uit Titus, Mozart; 3. Sonate voor piano en viool (in c), Beethoven; 4. Liederen. *a.* Memnon, Schubert; *b.* Ich stand in dunklen Träumen, Clara Schumann; *c.* Junge Lieder, nº 6, Brahms; 5. Viool. *a.* Aria (op de g-snaar), Bach; *b.* Adagio, Mendelssohn; *c.* Légende, Wieniawski.

—— 8 Nov. '86. — Eerste soirée gegeven door den heer W. Robert, met medewerking van mevr. Haase-Bosse (sopraan) en de heeren Paul Haase (baryton), H. W. Hofmeester (2de viool), J. A. Tak (alt), Henri Bosmans (violoncel), F. Endlich (klarinet), J. S. de Groen (fagot), W. C. Breedhoff (hoorn) en J. P. Mönch (contrabas). — 1. Strijk-kwartet (in F) op. 17, Rubinstein; 2. Duo uit het oratorium „Die Schöpfung", Haydn; 3. Liederen (sopraan). *a.* Ueber'm Garten durch die Lüfte, — *b.* Am Ufer des Flusses des Manzanares, Jensen; *c.* Frühlingszeit, Schnell; 4. Liederen (baryton). *a.* Im wunderschönen Monat Mai, — *b.* Aus meinen Thränen spriessen, — *c.* Wenn ich in deine Augen seh', — *d.* Ich grolle nicht, Schumann; 5. Duo's (sopr. en bar.). *a.* Es singt so süss die Nachtigall, Umlauft; *b.* Aller Berge Gipfel, Rubinstein; 6. Septuor (in Es) op. 20, Beethoven.

☞ —— 13 Nov. '86. — Feest-concert van de Haarlemsche mannen-zangvereeniging „Crescendo" (N. H. Andriessen). Solisten: mej. J. G. Heijer uit 's-Gravenhage (zang) en de heer Joh. Steenman, uit Haarlem (viool). — 1. Omhoog (koor), G. A. Heinze; 2. Aspiration (zang), Chopin; 3. Viool. *a.* Air, J. S. Bach; *b.* Adagio, Mendelssohn; *c.* Légende, Wieniawski; 4. De wederkomst der banelingen (koor), Ad. F. Wouters. — 5. Wie zijt gij? (koor), G. A. Heinze; 6. Liederen. *a.* Liebestreue, Brahms; *b.* Dem Herzallerliebsten, Taubert; 7. Viool. *a.* Romance, Svendsen; *b.* Airs russes, Wieniawski; 8. De uitwijkelingen (koor), F. A. Gevaert.

☞ **Harderwijk.** — 2 Dec. '86. — Eerste uitvoering der zangvereeniging „Concordia" (T. Pijper). — 1. Psalm 23, H. D. van Ling; 2. Duetten. Beim Jahreswechsel, Abt; Abends, Riccius; 3. An die Sterne (tenor), Proch; 4. Das Kreuz im Walde (3-stemmig vrouwenkoor met baryton), Kreutzer; 5. Piano en viool. *a.* Nocturne, Field; *b.* Menuette, Mozart; *c.* Loure, Bach; 6. Arie aus der Schöpfung (tenor), Haydn; 7. Frühzeitiger Frühling, Hauptmann. — 8. Der Abend, Kalliwoda; 9. Duetten. *a.* Meeresstille, F. A. Reissiger; *b.* Maiglockchen und die Blümelein, Mendelssohn; 10. Sonate pathétique (piano), Beethoven; 11. Mailied, Hauptmann; 12. Zang. *a.* Trockne Blümen, F. Schubert; *b.* Arie aus der Zerstörung Jerusalems, F. Hiller; 13. Hollandsch lied, S. de Lange.

☞ **Middelburg.** — 10 Dec. '86. — Vocaal en intrumentaal concert, gegeven door het symphonie-orkest der stafmuziek van het 3de Regiment Infanterie, versterkt door eenige toonkunstenaars en met welwillende medewerking van ruim 70 zangers (N. A. Bouwman). — 1. Concert-ouverture (orkest), A. Lortzing; 2. „Vaderland, mijn vaderland"! (lied voor vierstemmig mannenkoor), W. F. G. Nicolaï; 3. Ein Albumblatt (orkest), R. Wagner; 4. Krijgslied (mannenkoor en orkest), R. Hol; 5. Concert voor viool, Mendelssohn; 6. De stem der zee (mannenkoor en orkest), Fr. Coenen. — 7. De Watergeuzen. Fragment uit het gedicht van J. J. L. ten Kate, bewerkt voor declamatorium, orkest en mannenkoor, door N. A. Bouwman.

Rotterdam. — 9 Dec. '86. — Tweede uitvoering der Kamermuziek-vereeniging (M. t. b. d. t.) met medewerking van den heer J. H. Sikemeier (pianoforte). — 1. Strijkkwartet in G (L. von Köchel's catal. nº 387), Mozart; 2. Sonate nº 7, in c (op. 30, nº 2) voor pianoforte en viool, Beethoven; 3. Strijkkwartet in a (op. 41, nº. 1), Schumann.

☞ —— 17 December '86. — Uitvoering der rotterdamsche zangvereeniging „Amphion" (Alex. W. A. Heijblom). — 1. Der 137e Psalm, E. F. Richter; 2. Jungfrau Sieglinde, Alex. Hollaender; 3. *a.* Alles mit Gott, Wilh. Tschirch; *b.* Waldlied, C. Stein; 4. Sonate (op. 53) voor piano, mej. Nelly Heijblom, lid der vereeniging, Beethoven; 5. Gevonden (baryton-solo, mannenkoor en piano), W. F. Thooft. — 6. Der 23e Psalm, (vrouwenkoor en piano), Fr. Schubert; 7. *a.* Das Abendlied, R. Schumann; *b.* Koor uit de opera Armide „Les plaisirs ont choisi pour asile", Chr. v. Gluck; 8. Piano. *a.* Variatiën, H. W. Schepp; *b.* Des abends, R. Schumann; *c.* Ballade (op. 48), Fr. Chopin; 9. Die Flucht der heiligen Familie, Max. Bruch.

—— 21 Dec. '86. — Eerste der twee kamermuziek-uitvoeringen van den heer Jan Koert, met welwillende medewerking van mej. Carola von Tarnay (zang) en de heeren professor Carl Schroeder (pianoforte), Fr. J. Oushoorn (alt) en Paul Prill (violoncel). — 1. Trio in Bes (op. 97) voor pianoforte, viool en violoncel, Beethoven; 2. Liederen: *a.* „Du bist die Ruh" (op. 59 Nº. 3), Schubert; *b.* „Neig' schöne Knospe" (op. 15, nº. 1), — *c.* Wiegenlied (op. 15, nº. 3), E. Meyer Helmund; *d.* Der Waldbach, Robt. Burns; 3. Sonate *Le tombeau* voor viool met beciferden bas (voor viool met pianoforte, bewerkt door Ferd. David) J. M. Leclair; 4. Aria uit „Die Zauberflöte, Mozart; 5. Kwartet in a (op. 43) voor piano, viool, alt en violoncel, Fr. Kiel.

Utrecht. 4 Dec. '86. — Eerste Heerenconcert (Richard Hol), met medewerking van den heer Th. Boerlage, leerling van het Conservatorium te Amsterdam. — 1. Symphonie nº. 2, Beethoven; 2. Gesangscene, voor viool, Spohr; 3. Les préludes. Symphonische Dichtung, Liszt; 4. Chiaconna, voor viool, Bach; 5. Ouverture: Oberon, Weber.

—— 7 Dec. '86. — Eerste uitvoering der Kwartet-vereeniging (M. t. b. d. t.), met medewerking van de heeren G. Veerman, J. H. Kok, S. van Adelberg en A. Bouman. — 1. Strijkkwartet nº. 16, in Es, W. A. Mozart; 2. Suite voor viool, op. 26, Franz Ries; 3. Strijkkwartet, op. 12, Mendelssohn.

—— 11 Dec. '86. — Eerste Stadsconcert (Richard Hol), met medewerking van mej. Vermehren (zang) en den heer Thomson (viool). — 1. Symphonie, No. 2, Beethoven; 2. Ballade uit: Linda, Donizetti; 3. Concert voor viool, Beethoven; — 4. Les préludes. Poème symphonique, Liszt; 5. Liederen: *a.* Lithauisches Lied, Chopin; *b.* Nachtstück, Schubert; *c.* Mignon, Beethoven; 6. Viool. *a.* Berceuse, Simon; *b.* Romance, A. Rubinstein; *c.* Zigeuner Weisen, P. de Sarasate; 7. Ouverture: Oberon, Weber.

—— 15 Dec. '86. (J. C. M. v. R.) — Derde uitvoering van gewijde muziek door een klein gemengd koor a capella, in de St. Pieterskerk [ten voordeele van de Studenten-vereeniging tot ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen aldaar]. — 1. Koraal: Vom Himmel hoch da komm ich her; 2. Psalm 150 (eerste gedeelte), Jan Pieter Sweelinck; 3. Freut euch, ihr lieben Christen, Leonard Schröter; 4 Adoramus, Gregor Aichinger; 5. Regina coelorum, Giovanni Pierluigi da Palestrina; 6. Es ist ein Ros' entsprungen, Michael Praetorius; 7. Hodie Christus natus est, J. P. Sweelinck; 8. Weihnachten, Felix Mendelssohn-Bartholdy; 9. Ave Maria, Jacob Arcadelt; 10. Ave verum corpus, W. A. Mozart; 11. Joseph, lieber Joseph mein; 12. Koraal: Lass freudiger Geist, Joh. Seb. Bach.

ADVERTENTIËN.

ORGANIST.

KERKVOOGDEN DER N. H. GEMEENTE te *Arum* (*Friesland*) vragen een alleszins bekwaam **ORGANIST** van den Herv. Godsd. en der vrijzinnige richting toegedaan. Salaris *f* 500. Behalve bij de Zondagsgodsdienstoefeningen moet hij des winters dienst doen bij de Bijbeloefening. Voorst moet hij de vorming en leiding van een op te richten gemengd Koor en van een Kinderkoor op zich willen nemen, alsmede enkele geringe administratieve werkzaamheden verrichten. Aangezien men te Arum en in de meeste der omliggende dorpen geen Muziekonderwijzer heeft, zag men gaarne iemand, die degelijk onderwijs kan geven.

Aangifte van sollicitanten franco vóór 10 Jan. a. s. bij den President Kerkvoogd.

W. F. G. NICOLAÏ.

„VADERLAND, MIJN VADERLAND!"

Lied voor vierstemmig mannenkoor, op. 23.

Verkrijgbaar gesteld bij F. J. WEYGAND & Cº., en G. H. VAN ECK Jr. te *'s-Gravenhage*.

Prijs: Partituur *f* 0.60. — Zangpartijen à *f* 0.10.

Bij J. L. BEIJERS *Utrecht* verschijnt:

P. A. VAN ANTWERPEN, 5 Liederen.

Nieuwe bundel f 1.25, f 1.30 franco per post.

Bij G. H. VAN ECK Jr. te *'s Hage* verscheen:

Drie Liederen zonder Woorden

voor klavier

den heer A. J. ACKERMANN

opgedragen door

H. D. VAN LING

Op. 4. Prijs *f* 0.60.

Vroeger verscheen van denzelfden componist

Op. 2. Klaviersonate . . . . . *f* 1.80.

Op. 3. Psalm 23 voor gemengd Koor. Partituur *f* 0.60. Stemmen à *f* 0.10.

Bij F. J. WEIJGAND & Cº. muziekhandelaren en uitgevers te *'s Hage* is verschenen:

J. C. BOERS, die Rose die Lilie, für eine Singstimme mit piano . . . . . *f* 0.30.

—— der Liebe Leichenbegängniss, für eine Singstimme mit piano. . . . . *f* 0.60.

JAC. J. RUIGROK. Het lied der jeugd, lied voor sopraan of tenor. . . . . *f* 0.30.

—— Scheiden, lied voor baryton *f* 0.30.

Mede te ontbieden bij alle Muziek- en Boekhandelaren.

Door **MARTINUS NIJHOFF** te *'sGravenhage* is uitgegeven:

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KERKGESCHIEDENIS,

onder redactie van

J. G. R. ACQUOY en H. C. ROGGE.

Tweede deel, 1ste afl. *f* 1.25.

INHOUD: Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming, door J. G. R. ACQUOY.

Wordt voor oud te koop gevraagd:

EMIL NAUMANN, Musikgeschichte, 2 deelen, laatste uitgave.

Prijsopgave franco, motto *Beethoven*, aan den Boekh. firma PULL, *Apeldoorn*.

J. H. en G. VAN HETEREN, te *Amsterdam*, vestigen de aandacht van HH. Bestuurderen en Directeuren van Zangvereenigingen, op de door hen uitgegeven collectie

Tekstboekjes van Oratoriën, Cantaten, Psalmen, enz. van beroemde componisten met metrische vertaling van Dr. J. P. Heije.

Bij een bestelling wordt desverkiezende een gelijk getal in dépôt gevoegd.

Stoomsnelpersdruk van GEBR. GIUNTA D'ALBANI te 's-Hage.